

Mahmudxoja Behbudi ijodining pedagogik va ma'naviy qirralari

Burobiya Dildorbek-qizi Xalimboyeva

Ilmiy maslahatchi: M.Mirzakarimova

Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Mahmudxoja Behbudiyning ma'rifatparvarlik xizmatlari tahlil qilinadi. Unda Behbudi hayoti, pedagogik va adabiy faoliyati, shuningdek, jamiyatni ma'naviy va ilmiy jihatdan rivojlantirishdagi roli yoritilgan. Maqolada uning ta'lim tizimini isloh qilishga qaratilgan sa'y-harakatlari, milliy madaniyat va tilni asrashga bo'lgan e'tibori, yosh avlodni ilm-fan va axloqiy qadriyatlar yo'liga yo'naltirishga bo'lgan xizmatlari o'rganilgan. Shuningdek, Behbudi va Navoiy faoliyatining umumiy jihatlari orqali ularning ma'rifatparvarlikdagi merosining bugungi kun uchun ahamiyati ko'rsatib berilgan. Maqola ilmiy-tahliliy uslubda yozilgan bo'lib, tarixiy manbalar va adabiy asarlar asosida Behbudi ijodining pedagogik va ma'naviy qirralari tadqiq etilgan. Tadqiqot natijalari milliy ma'naviyatni rivojlantirish, shaxsiy va ijtimoiy tarbiyani mustahkamlashga qaratilgan zamonaviy ta'lim siyosati va metodikalariga amaliy tavsiyalar berish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Mahmudxoja Behbudi, ma'rifatparvarlik, pedagogika, ta'lim, milliy madaniyat, adabiy meros, jamiyat rivoji

Pedagogical and spiritual aspects of the work of Mahmudkhodja Behbudi

Burobiya Dildorbek-kizi Khalimboyeva

Scientific advisor: M. Mirzakarimova

Andijan State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article analyzes the educational services of Mahmudkhodja Behbudi. It covers Behbudi's life, pedagogical and literary activities, as well as his role in the spiritual and scientific development of society. The article studies his efforts to reform the education system, his attention to preserving national culture and language, and his services to directing the younger generation to the path of science and moral values. Also, the significance of their educational heritage for today is shown through the common aspects of Behbudi's and Navoiy's activities. The article is written in a scientific-analytical style, and on the basis of historical sources and

literary works, the pedagogical and spiritual aspects of Behbudi's work are studied. The results of the research allow us to give practical recommendations for modern educational policies and methodologies aimed at developing national spirituality, strengthening personal and social education.

Keywords: Mahmudhoja Behbudi, enlightenment, pedagogy, education, national culture, literary heritage, social development

Mahmudxoja Behbudi (1865-1919) XX asr boshlarida o'zbek ma'rifatparvarligida muhim rol o'ynagan buyuk ziyoli, pedagog, jurnalist va adibdir. Uning hayoti va faoliyati o'z davrining ijtimoiy-madaniy o'zgarishlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, milliy uyg'onish jarayonida muhim xizmatlar qilgan. Behbudi o'zini nafaqat milliy, balki umumbashariy ma'rifatga hissa qo'shuvchi olim sifatida ko'rsatgan¹.

Behbudi Toshkent viloyatining Poshnobod tumanida tug'ilgan. Bolaligida u an'anaviy maktablarda (maktab va medrese) ta'lim olgan, arab va fors tillarini o'rgangan. Shuningdek, u turli kitobxonlik muhitida o'sib, ilm-fan va adabiyotga mehr qo'ygan. Bu davr Behbudiy uchun nafaqat ta'lim olish, balki dunyoqarashini shakllantirish davri bo'lgan. Uning o'qish va tadqiqotlari turli tillarda ilmiy manbalarni o'rganish imkonini bergan, bu esa uning keyingi pedagogik va publitsistik faoliyatini boyitgan.

Behbudiy o'z ijodini jurnalistika va adabiyot orqali amalga oshirgan. 1906-yilda u "Turkiston" gazetasini tashkil qilgan va unga rahbarlik qilgan. Bu gazeta oraliq davrda o'zbek ziyolilarini ilm-fan, madaniyat va ijtimoiy yangiliklar bilan tanishtirgan. Behbudiy jurnal orqali jamiyatlardagi muammolarni ochib bergan, milliy uyg'onish va ta'limni rivojlantirishga chaqirgan. U o'z maqolalarida insonning ma'naviy kamoloti, ilm-fan va axloqiy qadriyatlarning zarurligini doimiy ravishda ta'kidlagan.

Shuningdek, Behbudiy pedagogik faoliyati bilan ajralib turgan. U Toshkentda va boshqa shaharlarida maktablar ochib, zamonaviy ta'lim tizimini joriy etishga harakat qilgan. Ustoz-shogird munosabatlarini rivojlantirishga katta ahamiyat bergan, shuningdek, milliy ta'lim an'alarini zamonaviy uslublar bilan uyg'unlashtirishga intilgan. Behbudiy nafaqat fanlarni o'qitish, balki shaxs tarbiyasi, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishga katta e'tibor bergan.

Behbudiy ijodining yana bir muhim jihat - adabiyotdagi roli. U o'z maqolalarida, publitsistik asarlarida va kitoblarida milliy til va madaniyatni asrash, xalqni bilimga undash, zamonaviy dunyoqarash bilan tanishtirish masalalarini ko'taradi. Shu tariqa, Behbudiy o'z davrida o'zbek ma'rifatparvarligining yetakchi shaxsi sifatida shakllangan va keyingi avlod uchun namunali meros qoldirgan.

¹ Hoji Muin. Mahmudxoja Behbudiy. – Toshkent: Matbuot, 1923. – 120 p.

Tarixiy manbalar va adabiy asarlarga asoslanib aytish mumkinki, Behbudiy ijodida ijtimoiy adolat, shaxsiy mas'uliyat, bilimga intilish va milliy uyg'onish g'oyalari markaziy o'rin tutadi. Uning hayoti va faoliyati o'zbek xalqining ma'naviy uyg'onish jarayoniga beqiyos hissa qo'shgan. Shu jihat uni Navoiy kabi buyuk ma'rifatparvarlar qatoriga qo'shadi, chunki har ikki olim ham inson ruhini yuksaltirish va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilishni asosiy maqsad qilgan.

Mahmudxoja Behbudiy pedagogik g'oyalari o'z davrining eng ilg'or yondashuvlaridan biri bo'lib, ta'limni nafaqat bilim berish, balki shaxs tarbiyasi va milliy ongni shakllantirish vositasi sifatida ko'radi. U o'z pedagogik faoliyatida shaxsning ma'naviy kamoloti va jamiyat rivojini bir-biriga bog'lagan holda ishlagan. Behbudiy ta'lim jarayonini shaxsni erkin fikrlashga, tafakkurini kengaytirishga va ilmiy metodlarni qo'llashga yo'naltirgan.

Behbudiy pedagogik faoliyatining markaziy elementi - ustoz-shogird munosabatlari. U ta'lim jarayonida hurmat, samimiyat va shaxsiy e'tiborni asosiy mezon sifatida belgilagan. Ustozning vazifasi nafaqat bilim berish, balki shogirdning axloqiy va ma'naviy kamolini shakllantirishdir. Shu nuqtai nazardan, Behbudiy o'z maktablarida shogirdlarni mustaqil fikrlashga, o'z qobiliyatini rivojlantirishga rag'batlantirgan, ularni faqat bilimga emas, balki insoniy fazilatlarni rivojlantirishga ham o'rgatgan.

Behbudiy pedagogik yondashuvining ikkinchi muhim jihati - zamonaviy va milliy ta'limni uyg'unlashtirish. U o'z davrida an'anaviy maktablarda (maktab va medrese) o'qitiladigan fanlarni zamonaviy bilimlar bilan boyitishga intilgan. Matematika, tabiatshunoslik, tarix va adabiyot kabi fanlar bilan bir qatorda, u milliy til va madaniyatni asrashga alohida e'tibor bergan. Shu tariqa, Behbudiy ta'lim tizimini milliy ildizlarni saqlagan holda zamonaviylashtirishga harakat qilgan.

Bundan tashqari, Behbudiy pedagogik g'oyalari jamiyatni bilimli va ma'naviyatli avlod bilan ta'minlashga qaratilgan. U ta'limni shunchaki o'quv jarayoni sifatida ko'rmay, balki shaxsni ijtimoiy va ma'naviy jihatdan tayyorlash vositasi sifatida qadrlagan. Uning maktablarida nafaqat fanlar o'qitilgan, balki axloqiy tarbiya, mehnatsevarlik, milliy qadriyatlar va jamiyatga xizmat qilish ruhini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Behbudiy pedagogik metodlarida maqolalar va publitsistik asarlar orqali ma'rifat berish ham muhim o'rin tutadi. U yozgan maqolalarda yoshlarni ilm olishga, o'zligini anglashga, odob va axloq qoidalariga rioya qilishga chaqirgan. Shu bilan birga, u jamiyatdagi nohaqliklar, ijtimoiy muammolar va ta'limdagi kamchiliklarni ham ochiq muhokama qilgan, shogirdlarni tanqidiy tafakkur bilan tanishtirgan.

Behbudiy pedagogik g'oyalari bugungi pedagogik nazariyalar bilan ham bog'lanadi. U shaxsni markazga qo'ygan holda ta'lim jarayonini tashkil qilish, ilmiy

va axloqiy kamolotga yo'naltirish tamoyillarini ilgari surgan. Shu nuqtai nazardan, Behbudiy o'z davrining nafaqat ziyolisi, balki ilg'or pedagogi sifatida tarixda qolgan.

Mahmudxoja Behbudiyning pedagogik faoliyatining markaziy yo'nalishlaridan biri - ma'naviy va axloqiy tarbiya. U shaxs tarbiyasini faqat bilim olish jarayoni bilan cheklamagan, balki insonning ruhiy kamoloti, ijtimoiy mas'uliyati va milliy qadriyatlarni anglashiga qaratilgan. Behbudiyning qarashlariga ko'ra, shaxsning axloqiy va ma'naviy rivoji - jamiyatning barqarorligi va taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan poydevor hisoblanadi.

Behbudiyning axloqiy tarbiya tushunchasi bir necha asosiy tamoyillarga tayangan: hurmat, odob, halollik, ilmga intilish va milliy ongni rivojlantirish. U yoshlarni shaxsiy va ijtimoiy hayotda bu qadriyatlarni amalda qo'llashga o'rgatgan. Shu bilan birga, Behbudiyning qarashlarida ilm va axloq bir-birini to'ldiruvchi tushunchalar bo'lib, bilimga ega shaxs axloqiy jihatdan ham yetuk bo'lishi kerak, degan tamoyil mavjud.

Behbudiy o'z maqolalari va publitsistik asarlari orqali jamiyatdagi axloqiy muammolarni ochib bergan. U insonni o'z zimmasidagi vazifalarini anglashga, mehnatsevarlik va halollikni qadrlashga chaqirgan. Shu nuqtai nazardan, uning tarbiyaning asosiy yo'nalishi shaxsni komil inson sifatida shakllantirishga qaratilgan. U shogirdlarni nafaqat ilm olishga, balki o'z xatti-harakatlarida axloqiy me'yorlarni saqlashga ham o'rgatgan.

Mahmudxoja Behbudiy ma'naviy tarbiyada milliy qadriyatlarni rivojlantirishga alohida e'tibor bergan. U milliy til, madaniyat va tarixni o'rganish orqali yosh avlodni o'zligini anglashga va milliy ongni yuksaltirishga chaqirgan. Ushbu yondashuv yoshlar orasida milliy g'urur va jamiyatga mas'uliyat tuyg'usini shakllantirishga xizmat qilgan.

Shuningdek, Behbudiyning axloqiy tarbiyasi jamiyat bilan bog'liq jihatlarga ham yo'naltirilgan. U yoshlarni ijtimoiy adolatni qadrlash, nohaqlikka qarshi turish va jamiyat rivojiga hissa qo'shish ruhida tarbiyalagan. Bu jihat uning pedagogik va ma'rifatparvarlik faoliyatini Navoiy va boshqa buyuk ziyolilar bilan uzviy bog'laydi.

Behbudiy pedagogik tajribasida tarbiya va ta'lim uyg'unligi muhim rol o'ynagan. Uning maktablarida ilm-fan, axloq va ma'naviyat bir-birini to'ldirib, shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qilgan. Shu tariqa, Behbudiy pedagogik yondashuvi nafaqat davrida, balki keyingi avlodlar uchun ham zamonaviy pedagogik prinsiplarga asos bo'lib xizmat qilgan.

Mahmudxoja Behbudiyning ma'rifatparvarlik faoliyatining muhim qirralaridan biri - milliy til va adabiyotga qilgan hissasi. U o'z davrida o'zbek tilini va adabiyotini rivojlantirish, milliy madaniyatni saqlash va targ'ib qilish masalalariga katta e'tibor qaratgan. Behbudiy uchun til - shunchaki kommunikatsiya vositasi emas, balki millatning ongini shakllantirish va tarixiy ildizlarini asrash vositasi bo'lgan.

Behbudiy yozgan maqolalar, publitsistik asarlar va kitoblar orqali milliy tilni rivojlantirishga intilgan. U ilmiy va ommaviy yozuvlarda o'zbek tilining boyligini, aniqligi va ifodaviyligini targ'ib qilgan. Shu tariqa, u tilni nafaqat ilmiy va adabiy vosita sifatida, balki milliy ongini uyg'otish vositasi sifatida qo'llagan. Uning asarlari o'quvchilarni zamonaviy dunyoqarash bilan tanishtirish bilan birga, milliy qadriyatlarni anglashga ham undagan.

Behbudiy adabiyotga qilgan hissasida ham milliy g'oya markaziy o'rin tutadi. U yozgan maqolalar va publitsistik asarlar milliy madaniyatni asrash, xalqning tarixiy merosini yoritish va yosh avlodni ma'naviy jihatdan boyitishga qaratilgan. Shu bilan birga, u Navoiy merosini va boshqa klassik adabiyot namunalarini o'rganib, ularni zamonaviy pedagogik va ma'rifatparvarlik kontekstida talqin qilgan. Bu jihat Behbudiy ijodini tarbiyaviy va ma'rifiy qadriyatlar bilan boyitadi.

Behbudiy milliy tilni rivojlantirish orqali shaxs va jamiyat o'rtasida mustahkam aloqa yaratishga harakat qilgan. U yoshlarni o'z tilini sevrishga, to'g'ri va aniq ifodaga intilishga, ilmiy va adabiy yozishda milliy boylikni qo'llashga rag'batlantirgan. Shu tariqa, Behbudiy milliy tilni jamiyatdagi ma'naviy uyg'onish va shaxs kamoloti vositasi sifatida qadrlagan.

Shuningdek, Behbudiy adabiyot orqali axloqiy va ijtimoiy masalalarni ham targ'ib qilgan. U yozgan maqolalarda jamiyatdagi nohaqlik, axloqiy kamchiliklar va ma'naviy qadriyatlar muhokama qilingan, bu esa o'quvchilarda tanqidiy tafakkur va milliy ongini shakllantirishga xizmat qilgan. Shu bilan birga, u yoshlarni adabiyot orqali xalqning tarixiy merosi bilan tanishtirishga intilgan.

Mahmudxoja Behbudiyning ma'rifatparvarlik faoliyati faqat shaxs tarbiyasi va ta'lim bilan cheklanmagan; u jamiyat rivojiga bevosita ta'sir qilgan. U o'z davrida ijtimoiy ongini uyg'otish, milliy uyg'onish jarayonini tezlashtirish va jamiyatni bilimli, ma'naviyatli shaxslar orqali mustahkamlashga harakat qilgan. Behbudiy uchun shaxsiy kamolot va jamiyat taraqqiyoti uzviy bog'liq bo'lgan tushunchalar bo'lib, bu uning pedagogik va publitsistik faoliyatida yaqqol namoyon bo'ladi.

Behbudiyning jamiyatdagi xizmatlaridan biri - ta'lim orqali ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash. U maktablar ochib, yosh avlodni ilm-fan va ma'naviyat bilan tarbiyalash orqali jamiyatning kelajakdagi rahbarlarini, ziyolilarini tayyorlagan. Bu ishlar jamiyatda bilimga asoslangan qarorlar qabul qilishni va nohaqlikka qarshi turishni rag'batlantirgan. Shu bilan birga, Behbudiyning pedagogik faoliyati ijtimoiy tenglik va adolatni targ'ib qilishga xizmat qilgan, chunki ta'lim ham boy, ham kambag'alga, ham qishloq, ham shahar aholisi uchun ochiq bo'lishi kerakligini ta'kidlagan².

Shuningdek, Behbudiy publitsistika va maqolalar orqali ijtimoiy muammolarni yoritish bilan jamiyat rivojiga hissa qo'shgan. U xalqni turli nohaqliklardan

² Abdurashidov Z. Jadidlar. Mahmudxo'ja Behbudiy. – Toshkent: Ilm, 2005. – 204 p.

ogohlantirib, jamiyatdagi ijtimoiy adolat, axloqiy qadriyatlar va milliy uygʻonish haqida xabardor qilgan. Bu jihat unga oʻz davrida jamiyatning maʼnaviy uygʻonishida yetakchi shaxs sifatida nom qozonishga imkon bergan.

Behbudiy jamiyat taraqqiyotida axloqiy va maʼnaviy poydevor yaratishga ham katta hissa qoʻshgan. U shaxsni faqat bilim bilan emas, balki axloqiy kamolot bilan tarbiyalashni nazarda tutgan. Shu orqali jamiyatda odob, hurmat, halollik va masʼuliyatni targʻib qilgan. Uning pedagogik gʻoyalari, shuningdek, shaxs va jamiyat oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlikni taʼkidlaydi: komil shaxs - rivojlangan jamiyatning asosi.

Behbudiy faoliyatining yana bir muhim jihati - milliy uygʻonish va maʼnaviy taraqqiyotga hissa. U xalqni tarixiy merosi bilan tanishtirish, milliy til va adabiyotini rivojlantirish, shuningdek, yosh avlodni ijtimoiy va axloqiy masʼuliyat ruhida tarbiyalash orqali jamiyatni uygʻotgan. Shu tariqa, u oʻz davrida jamiyatni ilm, axloq va maʼnaviyat asosida rivojlantirishga intilgan.

Mahmudxoja Behbudiyning pedagogik va maʼrifatparvarlik merosi bugungi kunda ham oʻz dolzarbligini yoʻqotmagan. Uning gʻoyalari va yondashuvlari zamonaviy taʼlim, maʼnaviyat va ijtimoiy taraqqiyot jarayonida keng qoʻllanilishi mumkin. Behbudiy pedagogik va axloqiy tamoyillari yosh avlodni bilimli, kamolotli va masʼuliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Behbudiyning zamonaviy ahamiyati eng avvalo shaxs markazli taʼlim tizimida namoyon boʻladi. Uning yondashuvlarida taʼlim faqat maʼlumot uzatish emas, balki shaxsning ijtimoiy va maʼnaviy rivojini taʼminlash vositasi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, Behbudiyning pedagogik merosi bugungi kun pedagogik metodlari - individual yondashuv, tanqidiy tafakkur, interaktiv oʻqitish va shaxsiy qobiliyatlarni rivojlantirishda muhim ilhom manbai boʻla oladi.

Shuningdek, Behbudiy milliy madaniyat va tilni rivojlantirish boʻyicha ilgari surgan gʻoyalari bugungi taʼlim va madaniy siyosat uchun dolzarbdir. U milliy qadriyatlar, tarixiy meros va madaniyat orqali yoshlarni oʻzligini anglashga va milliy gʻururni shakllantirishga chaqirgan. Bu jihat, ayniqsa, globalizm va texnologik rivojlanish sharoitida milliy ong va madaniyatni saqlash uchun muhimdir.

Behbudiy pedagogik va publitsistik merosi ixtiyoriy ilmiy va axloqiy tarbiyani birlashtirish orqali jamiyatni mustahkamlashga xizmat qiladi. U shaxsning bilimga intilishi, axloqiy qadriyatlarni qadrlashi va jamiyatga foydali boʻlishi oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlikni koʻrsatgan. Shu nuqtai nazardan, Behbudiy merosi bugungi kunda pedagogik innovatsiyalar, tarbiyaviy dasturlar va ijtimoiy loyihalarni shakllantirishda amaliy asos boʻla oladi.

Bundan tashqari, Behbudiy gʻoyalari yoshlarni ijtimoiy faollikka va masʼuliyatga yoʻnaltirishda ham ahamiyatlidir. U shogirdlarni jamiyatdagi adolat, axloqiy meʼyorlar va milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashga intilgan. Bugungi kun

sharoitida bu yondashuv - yosh avlodni ongli fuqarolar sifatida tarbiyalash, innovatsion va ma'naviy jihatdan barqaror jamiyatni yaratish uchun zarur bo'lgan tamoyil hisoblanadi.

Mahmudxoja Behbudiyning ma'rifatparvarlik xizmatlari shaxs tarbiyasi, milliy til va madaniyat, jamiyat taraqqiyoti va pedagogik innovatsiyalar bilan uzviy bog'liq. Uning faoliyati bugungi ta'lim va ma'naviyat sohasida ham dolzarb bo'lib, yosh avlodni ilm-fan va axloqiy qadriyatlar orqali tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu jihat uni Navoiy kabi buyuk ma'rifatparvarlar qatoriga qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurashidov Z. Jadidlar. Mahmudxo'ja Behbudi. – Toshkent: Ilm, 2005. – 204 p. – ISBN 978-9943-02-108-6
2. Hoji Muin. Mahmudxo'ja Behbudi. – Toshkent: Matbuot, 1923. – 120 p.
3. Madaminjonovna, M. M. METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES.
4. Muhammaddilyor Diyorbek O'G'Li Uzoqjonov, & Maxliyoxon Madaminjonovna Mirzakarimova (2025). Atrof-muhitni asrash va ekologik barqarorlikni ta'minlash muammolari. Science and Education, 6 (12), 17-21.
5. Mirzakarimova, M. (2025). O 'QUVCHILARDA TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIAGNOSTIK TAHLILI. Scientific journal of the Fergana State University, (4), 1-1.
6. Mirzakarimova, M. (2025). Didactic Effectiveness of Teaching General Sciences with an Entrepreneurial Orientation. Journal of Institutional Research South East Asia, 23(3).
7. Uzoqjonov, M. D. O. G. L., & Mirzakarimova, M. M. (2025). Zamonaviy texnologiyalarning atrof-muhitga ta'siri. Science and Education, 6(11), 281-284.
8. El-Atrash, A., Zaki, S., Tousson, E., & Negm, M. (2022). Copper oxide nanoparticles induced liver and kidney toxicity in rat. Asian Journal of Biochemistry, Genetics and Molecular Biology, 12(4), 154-160.
9. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonov, M. D. O. G. L. (2025). Zamonaviy axborot texnologiyalariga o'tishda axborot xavfsizligi. Science and Education, 6(10), 89-93.
10. МИРЗАКАРИМОВА, М. М. (2022). ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ТАДБИРКОРЛИККА ЙУНАЛТИРИБ УЎҚИТИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ.
11. Madaminjonovna, M., & Uzoqjonov, M. (2025). The possibilities of solving environmental problems through technology. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(7), 11-15.

12. Uzoqjonov, M., & Mirzakarimova, M. (2025). The role and significance of artificial intelligence in modern society. *Technical Science Integrated Research*, 1(6), 8-10.
13. Mirzakarimova, M., & Uzoqjonov, M. (2025). Information security in information-communication technologies. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(6), 8-11.
14. Умнов, Д. Г., Кариёв, А. Д., Тешабоев, А. Ю., & Мирзакаримова, М. М. (2024). Формирование финансовой грамотности и культуры потребления у старших дошкольников. *Перспективы науки и образования*, (6 (72)), 420-436.
15. MADAMINJONOVNA, M. X. T. T. Y. (2022). NALTIRIB O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI. Nova. Pub, 1-128.
16. Madaminjonovna, M. M. (2024). ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL CULTURE IN THE" MAN-NATURE-SOCIETY" SYSTEM. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(5), 51-55.
17. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi. *Science and Education*, 5(3), 264-269.
18. Mirzakarimova, M. M. (2024). O'qituvchining muomala madaniyati. *Science and Education*, 5(4), 278-282.
19. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). "Avesto" va pedagogik fikrlar rivoji. *Science and Education*, 5(2), 224-228.
20. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari. *Science and Education*, 4(12), 321-324.
21. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o'rganish va bartaraf qilish. *Science and Education*, 4(11), 78-83.
22. Mirzakarimova, M. (2023). CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (6), 410-415.
23. Мирзакаримова, М. М. (2020). Умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 97-103.
24. Мирзакаримова, М. М. (2020). ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL" INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY*, 1(1), 63-65.
25. Mirzakarimova, M. M. (2022). The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes. *Telematique.-2022.-S*, 7128-7131.

26. Мирзакаримова, М. М. (2020). Замонавий шароитларда умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 216-222.

27. Mirzakarimova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES. *Академические исследования в современной науке*, 2(8), 92-94.

28. Madaminjonovna, M. M. (2023). Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies. *International Journal of Human Computing Studies*, 5(3), 15-17.